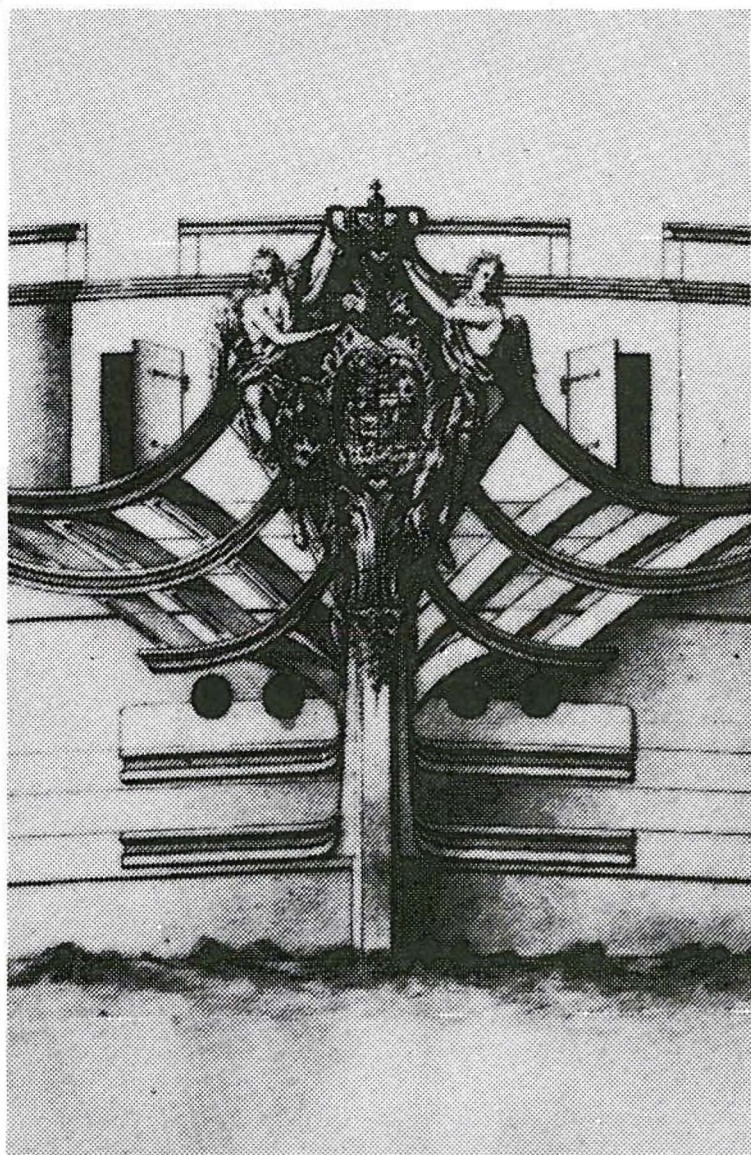

Marinehistorisk Tidsskrift

MAJ 1975

8. ÅRGANG

NR. 2

MARINEHISTORISK TIDSSKRIFT
maj 1975 8.årg. nr. 2

Udgives af
Marinehistorisk Selskab
Selskabet Fregatten Jyllands
Venner og Selskabet Orlogs-
museets Venner

Redaktion og ekspedition:
Cand.mag. Hans Chr. Bjerg
Jellerød Have 117
2980 Kokkedal, tlf. (02)86 18 28

Udsendes
4 gange om året til medlem-
mer af de tre udgivende
selskaber

Abonnement
kan tegnes gennem de udgiven-
de selskaber eller ved henven-
delse til ekspeditionen

Eftertryk
med kildeangivelse tilladt

Forsiden
forestiller stævnormamentet
for orlogsskibet Dronning
Lowisa, 1742. Rigsarkivet.

Den første militærhistoriske kon-
ference i Danmark er nu blevet af-
holdt. Det foregik 15-16. marts.
Deltagerantallet var ca.100. Som
et konkret resultat af konferencen
blev der nedsat et Militærhisto-
risk Fællesudvalg, der skal forsø-
ge at koordinere nogle af de be-
stræbelser, der her hjemme gøres
inden for militærhistorisk forsk-
ning af hvilket søkrigs- og or-
logshistorien er en del af.

Det, der var det bemærkelsesværdi-
ge ved konferencen, var ikke alene,
at det var den første i sin art
herhjemme, men også, at det vist-
nok var første gang man i større
sammenhæng fik historisk interes-
serede officerer og militært in-
teresserede, civile historikere
til at tale sammen. Måske vil dis-
se konferencer ad åre betyde en
nedbrydning af de mure, som hid-
til synes at have adskilt de to
grupper og deres gensidige for-
ståelse for hinandens forudsæt-
ninger og arbejdsresultater.

Hans Chr. Bjerg

NOTER

I 1974 har der været 3.120 besøgende i Søværnets Museumsmagasinet på
Holmen, hvortil grupper og foreninger kan få tilstillet adgang.
Interessen for Museumsmagasinet, der er placeret i det gamle Boh-
lendachhus, er tilsyneladende stigende. Således meddeles det, at
der allerede i januar kvartal i år har været 1.112 gæster.

Redaktionen af Marinehistorisk Tidsskrift har til anmeldelse mod-
taget: Donald Macintyre, Basil W.Bathe og R.Steen Steensen: "Alle
tidens krigsskibe". 400 ill. 292 sider i stort format. Indb.
248,- kr. - og Finn Askgaard: Kampen om Østersøen 1654-60, ill.
Hft. 118,50 kr. Begge bøger vil blive anmeldt i tidsskriftets nr.
3/1975.

MILITÆRHISTORISK KONFERENCE

På den Militærhistoriske Konference, som afholdtes 15.-16. marts 1975 på Frederiksberg Slot, vedtoges følgende resolution:

- I. Deltagerne i den 1. danske militærhistoriske konference 15.-16. marts 1975, der har konstateret en forøget almen interesse for militærhistorie samt et behov for at koordinere udforskningen af denne, beslutter at nedsætte et udvalg - kaldet Militærhistorisk Fællesudvalg - hvis opgave det skal være at nedsætte eller igangsætte en række aktivitetsudvalg, der i vid udstrækning skal forsøge at inddrage alle interesserede i sit arbejde. Fællesudvalget består af 14 medlemmer, der dækker den militærhistoriske forsknings forskellige områder, aktiviteter og niveauer, og koordinerer aktivitetsudvalgenes arbejde og initiativer. Kommunikationen mellem Fællesudvalget og dettes aktivitetsudvalg sikres ved at såvel formand som næstformand for de enkelte aktivitetsudvalg vælges af og blandt Fællesudvalgets medlemmer.
- II. Der nedsættes aktivitetsudvalg bl.a. med følgende opgaver:
 1. Afholdelse af periodiske militærhistoriske konferencer (herunder udgivelse af konferencerapporter).
 2. Afholdelse af specielle seminarer, hvorpå man søger at etablere forskergrupper bestående af civile og militære, som så selvstændigt vil kunne arbejde videre.
 3. Udsendelse af bibliografier, forsker- og forskningsoversigter samt måske engang med tiden en militærhistorisk monografi-serie.
 4. Særlige foranstaltninger eller særarrangementer med det formål at udbrede kendskabet til de militære værns historie og til militærhistorie i almindelighed.
- III. Senest ved den 2. danske militærhistoriske konference fremlægger Militærhistorisk Fællesudvalg et forslag til retningslinierne for udvalgets virke og initiativer, herunder den fremtidige valgprocedure.

Det nedsatte Militærhistorisk Fællesudvalg kom til at bestå af følgende 14 personer: Overinspektør F. Askgaard, Museumsleder Jørgen H. Barfod, Arkivar Hans Chr. Bjerg, Stud.mag. Claus v.Barnekow, Cand.phil. Poul T. Cohrt, Overassistent L.A.T. Ege, Stud. mag. Ole L. Frantzen, Rigsarkivar J. Hvidtfeldt, Oberstløjtnant K.V. Nielsen, Forfatteren P.I. Liebe, Major P.E. Helbo Pedersen, Oberst M. Rosenløv, Adjunkt N.M. Saxtorph, og kommandørkaptajn J. Teisen.

Henvendelser til Militærhistorisk Fællesudvalg kan rettes til:

Militærhistorisk Fællesudvalg
Sekretæren
Rigsarkivet
Rigsdagsgården 9
1218 København K

R e g n s k a b f o r t i d e n - - - - -

I n d t æ g t e r .

Beholdning den 1. januar 1974:

Likvide midler	32.396,51	
165.000 kr. obligationer, kursværdi.	94.132,50	126.529,01
Medlemskontingent		5.260,00
Gaver		200,00
Renter		12.994,49
Salg af tegninger m.v.		129,00
Kursgevinst ved udtrækning af obligationer		3.110,34

kr. 148.222,84

- 1. januar - 31. december 1974.

U d g i f t e r .

Tilskud til Fællesudvalget for Fregatten "Jylland"s Bevarelse	10.000,00
Køb af lyrelampe til Fregatten	340,50
Udgifter ved trykning af folder om fregatten	14.450,00
- modtaget tilskud hertil	<u>8.280,00</u>
	6.170,00
Forskellige udgifter:	
Porto og kontorartikler	725,93
Maskinskrivning, duplikering o.l.	485,28
Rejse- og mødeudgifter	923,59
Depotgebyr	288,75
Revision 1973	500,00
Diverse	<u>324,40</u>
	3.247,95
Kursregulering ad obligationsbeholdning	9.045,00
Beholdning den 31.december 1974:	
Kassebeholdning	240,24
Postgirokonto	2.207,74
Handelsbanken	<u>32.147,26</u>
	34.595,24
Obligationer, nom.165.000 kr. til kursværdi jfr. omstående oversigt	<u>85.087,50</u>
	119.682,74
- fejllindbetaling, der tilbagebet. 1975	<u>263,35</u>
	119.419,39
-----	<u>kr. 148.222,84</u>

Foranstående regnskab er opstillet af os på grundlag af selskabets kassebog, som vi har revideret. Vi har kontrolleret beholdningernes tilstedeværelse.

København, den 11. marts 1975
REVISIONS- OG FORVALTNINGS-INSTITUTET
AKTIESELSKAB

ORLOGSMUSEETS SÅKALDTE MODEL NR. 47

- Forsøg på en re-identifikation -

af

HANS CHR. BJERG

I den liste, som orlogskaptajn P. Holck i slutningen af 1930-erne lod udarbejde over modellerne i Den historiske Modelsamling på Holmen, er som nr. 47 opført en model af et 90 kanon-skib (se ill.). Om denne hedder det i den af Holck udarbejdede "Afhandling over "Den historiske Modelsamling" paa Holmen", trykt som manuskript 1939, (p.48), at "Denne Model, der uvist af hvilken Grund har faaet Navnet "RUSSEL", fremstiller Barbés Projekt til en dansk Tredækker og er indleveret i 1741". Nedenstående skal der fremlægges forskellige kendsgerninger og kildeudsagn, som indicerer, at denne af Holck foretagne identificering af model nr. 47 ikke kan være rigtig. Den omtalte model er gengivet af Holck i det illustrerede katalog til modelsamlingen, som ligeledes udsendtes i 1939 (p.26).

Holck har redegjort for sine identifikationsundersøgelser af denne model i en artikel "Model No. 47 og dens Konstruktor", Tidskrift for Søvesen 1938 pp.486-510, hvortil der i øvrigt henvises. Artiklen skal ikke her gennemgås i detaljer, blot skal det nævnes, at Holck ved hjælp af ræsonnementer, der ikke altid er helt klare, søger at påvise, at modellen viser et skib påvirket af fransk skibsbygningsmåde, og at den er identisk med den model af et 90 kanon-skib, som sammen med to tegninger (kaldet A og B) blev indleveret af den franske skibskonstruktor L.Barbé til Søetatens Konstruktionskommission i 1746. Ejendommeligt nok nævner Holck såvel i artiklen som i den anførte "Afhandling over etc...", at modellen af et 90 kanon-skib blev indleveret af Barbé i 1741. Dette er ikke rigtigt! Der indleveredes en model sammen med de to tegninger (A og B), som blev indleveret i 1746. Hvad angår L.Barbés' virke i Danmark henvises dels til Holcks artikel dels til Dansk Biografisk Leksikon. Hans virksomhed faldt inden for perioden 1740-47.

Selve den omhandlede model er 126,5 cm lang og består, som det vil ses på illustrationerne her i tidsskriftet af to forskydelige halvdele, således at man kan se apteringen og gennemsnittet. Modellen er som anført påmalet navnet "RUSSEL". Det er med nogen forbløffelse, at man konstaterer, at Holck i sin artikel søger at bortforklare, at dette navn har noget med modellen at gøre. Holcks

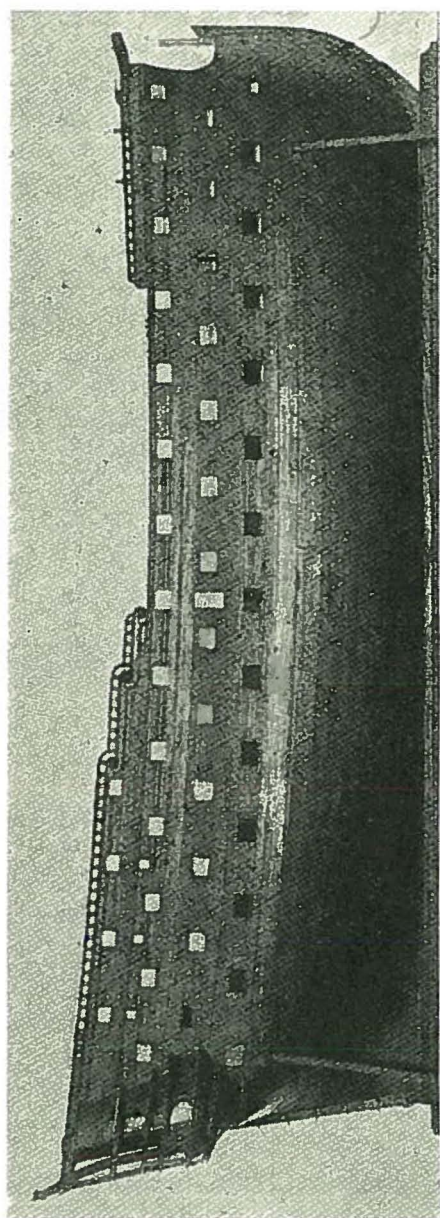
udgangspunkt er, at B. Jordening i sit katalog over Modelsamlingen fra 1896 anfører, at der i perioden 1730-46 ikke eksisterede noget engelsk orlogsskib af dette navn. Jordening mente dog, at der var tale om et engelsk skib, blot med et forkert navn. Hos Holck hedder det (anf. T.f.S. p.487): at "Modellen svarer imidlertid ikke til nogen dansk tredækker, og heri ligger rimeligvis forklaringen på, at den har fået navnet "Russel", thi det er en kendt sag, at senere tider har en forkærlighed for at navngive særlig smukke eller interessante modeller, og i dette tilfælde er navnet ikke helt grebet ud af luften. Da kommandørkaptajn Andreas Gerner døde i 1749, efterlod han sig nemlig blandt sine fra England hjembragte skibstegninger en tegning af det engelske orlogsskib "Russell" ... kendskabet hertil kan da have skabt den tradition, at modellen skulle forestille dette skib" (!) Holck antyder her i virkeligheden en anden løsning på problemet end hans egen.

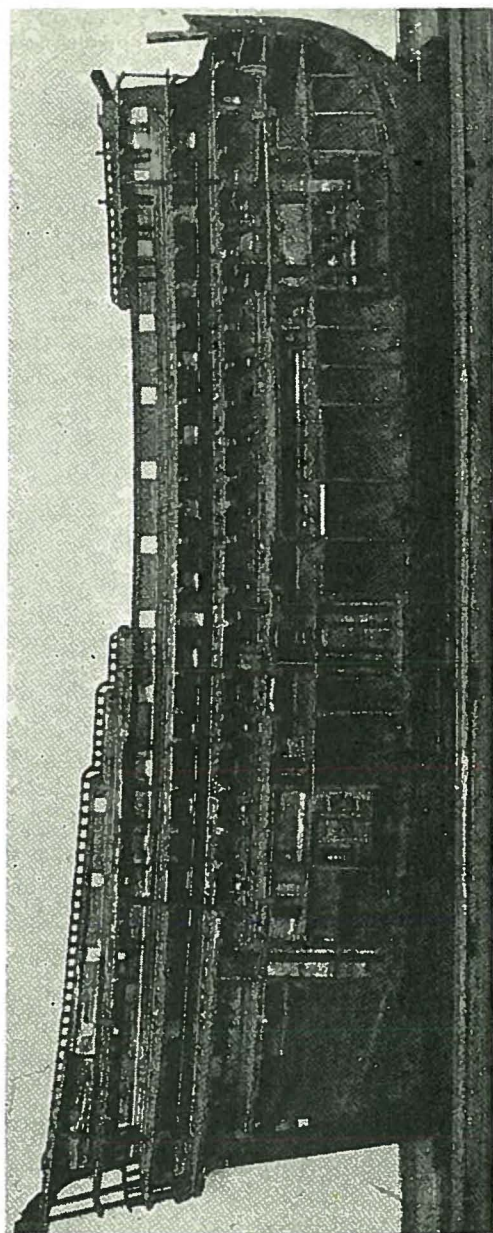
Sagen er nemlig den, at der i hele perioden 1692-1762 eksisterede engelske orlogsskibe af navnet RUSSELL! På givne foranledning har National Maritime Museum i Greenwich oplyst overfor nærværende forfatter, at der i dette tidsrum fandtes følgende orlogsskibe i den engelske flåde med navnet RUSSELL i den nævnte periode:

1. 1692-1726 (ombygget 1698) fra to-dækker til tre-dækker). 80-90 kanoner
2. Søsæt 1729, ophugningsår ukendt. Tre-dækker. 80-90 kanoner.
3. 1735-62. Tre-dækker. 80-90 kanoner.

Det er et af disse skibe, som Henrik Gerners fader, A.Gerner, hjembragte tegninger af i 1743. Sandsynligvis det sidste. Desværre har det ikke været muligt i de engelske arkiver at finde tegninger af dette skib. Selv om det altså ikke kan direkte bevises er der stor sandsynlighed for, at modellen af 90-kanon-skibet netop forestiller et af disse engelske skibe med navnet RUSSELL. I hvert fald er det på intet tidspunkt godtgjort, at skibet skulle være efter fransk mønster!

Det vigtigste indicium, som taler imod Holcks identificering af model nr. 47, er imidlertid, at i fortegnelsen over modelsamlingen, dateret 20. marts 1742 (gengivet i R.Steen Steensen: Orlogsmuseet, 1961, Marin.hist.Sel. Skrift nr.6 p.98, hvor denne anfører at have fået afskriften til fortegnelsen af Holck) som nr. 15 anfører "Model som viser Durksnit og Apterling af et 90 Canons Skib". Den liste, der udarbejdedes i 1761 og som omtales af Holck,

er identisk med 1742-listen, der afspejler en studiesamling af ældre dato. Barbés modeller kan under ingen omstændigheder være indgået i Modelsamlingen før 1742. Holck nævner selv forbindelsen mellem den foreliggende model og model nr. 15 på 1742-listen. På p. 487-88 i T.f.S. nævner Holck, at modellen med de forskydelige halvdele i 1759 blev taget frem af Konstruktionskommissionen og citerer her, at denne model omtales som Model nr. 15, "som viser Durcksnit og Apterling af et 90-kanon-skib". Men denne model er altså allerede tilgået samlingen før 1742! Det er rigtigt, som Holck nævner p. 510 (anf. T.f.S.) at ifølge den samling, som Barbé afleverede i 1747 ejede denne en model af et 90-kanonskib. Der er her formentlig tale om den model, som blev afleveret sammen med de to tegninger til et 90-kanonskib i 1746, og som blev tilbageleveret Barbé. Hvor disse modeller er havnet vides ikke. De er ikke tilgået flådens modelsamling. Barbés 90-kanonskibs-model er ikke identisk med nr. 15 på 1761-listen, som Holck antog, idet denne model, som allerede påvist, er tilgået samlingen før 1742.

I 1792 blev der udarbejdet en helt ny fortegnelse over modelsamlingens genstande. På denne liste er opført som nr. 29: "Igen-nemskiaaren Model som viser Durksnit og Apterling efter Engelsk Faccong til et 90 Canon Skib indrættet til at skyde fra hinanden". Der er her entydigt tale om den omhandlede model. Specifikationen går igen i listerne fra 1795 og 1806. (Listerne findes bl.a. i protokollen 5 B i Orlogsværftets aflevering 1945 (fol.reg.154b) i Rigsarkivet). I B.Jordenings omtalte katalog fik modellen nr. 37. Aldersmæssigt angiver Jordening modellen til at forestille et skib "på Benstrups tid", dvs. 1729-39. I Eidem og Lütken: Vor Sømagts Historie, 1908 (p.513-14), gengives billeder af modellens halvdele. Her sættes tidspunktet til "ca. 1725" og man gengiver også her den indtil 1938 antagne opfattelse af skibet som engelsk.

Holck mener at de to halvdele er forskellige og svarer til henholdsvis tegning A og B, som Barbé indleverede i 1746. Dette kan ikke være rigtigt. De små forskelle, der kan konstateres ligger slet ikke de steder, som Holck taler om. Holck gengiver målene for henholdsvis projekt A og projekt B (p.488), heraf fremgår det, at "bundstokken rejser" henholdsvis 8 1/2" og 9". Dette får Holck til i "Afhandling over etc." at erklære at der mellem de to forskydelige halvdele "er en betydelig forskel i bundstokkens rejsning" (sic!).

Det kan med sikkerhed fastslås idag, at Orlogsmuseets model nr. 47, (ex-model nr. 37, ex-model nr. 29 og ex-model nr. 15) in-

tet har med den indkaldte franske skibskonstruktør Laurent Barbé at gøre. Modellen har været i Modelsamlingen før 1740 og meget tyder på - skønt det endelige bevis fortsat mangler - at identificeringen af modellen som forestillende et engelsk orlogsskib med navnet RUSSELL, en opfattelse, der var gældende frem til Holcks om-identificering af denne i 1938, er den rigtige.

Hans Chr. Bjerg

VÄDERÖ

Stedet, hvor englænderne begravede deres døde
efter Slaget på Rheden 1801.

Et interessant mål for familiens week-end ture med vores sejlbåd ODETTE II af Rungsted har gennem flere år været Hallands Väderö. Denne tidligere danske ø ca. 10 sømil nord for Kullen og som en overgang tilhørte kirken i Lund ligger nu praktisk taget ubeboet hen med status som naturreservat. Hvad man skal bruge af proviant, vand m.v. må man selv medbringe.

Indsejlingen til den såkaldte Kapellshamn, en naturhavn, der ligger mellem klipperne ved øens sydøstlige hjørne, er lidt kompliceret, idet man må styre fri af en række undersøiske skær.

Til hjælp for navigationen tjener en hvidmalet sten i vandkanten, populært kaldet "mågeklatten", der skal holdes overet med gavlspidsen på et af de få huse, der ligger tilbage i skovkanten.

De vanskelige besejlingsforhold gør, at øen kun besøges af ganske få, der så til gengæld her har et karakterfyldt og uberørt naturområde næsten for sig selv.

På vore vandreture rundt på Hallands Väderö har vi ofte passeret et område, der er indhegnet af et stengærde, temmelig primitivt opstabet af rå utilhuggede kampesten. Som i den øvrige del af skoven omkring ligger væltede træer her hulter til bulter over-

groet med slyngplanter. Tanken med naturreservatet er, at kræfternes frie spil får lov at råde uden indblanding fra menneskehånd.

Kontrasten mellem den uberørte natur og det gamle menneskeskabte stengærde gjorde, at vi begyndte at interessere os for stedet.

Ved et tilfælde fik jeg oplyst, at den indhegnede plads var en begravelsesplads. Efter slaget på Københavns Red i 1801 havde englænderne gjort landgang på Hallands Väderö og begravet deres faldne i skoven.

En historie, som jeg ikke har kunnet få verificeret, går ud på, at man også landsatte en besætning fra et orlogsfartøj, fordi der var udbrudt pest ombord. Forsøgte nogle at flygte ved at svømme bort, blev der skudt på dem fra et bevogtningsfartøj.

Disse oplysninger satte tankerne igang, når jeg passerede denne gamle tilgroede begravelsesplads. Her havde gode engelske søfolk fundet deres sidste hvilested langt fra hjemlandet. Glemte af deres egne og verden omkring dem.

En dag i september 1974 satte jeg mig til skrivemaskinen og gjorde i et brev til det britiske admiralitet opmærksom på tilstedeværelsen af denne gravplads og dens miserable tilstand.

Efter en månedstid modtog jeg meddelelse fra det engelske forsvarsministerium om, at man ville lade sagen undersøge. Fra den britiske flådeattaché i Stockholm, Commander J.A. Palmer har jeg siden fået oplyst, at han i løbet af foråret 1975 vil besøge Hallands Väderö for at undersøge og eventuelt foreslå en måde at ændre de bestående forhold.

Det har naturligvis været en glæde at konstatere en forståelse for tankerne om en restaurering af denne gamle glemte gravplads, og det er med en vis forventning vi en gang i fremtiden igen aflægger Hallands Väderö et besøg.

H. Daugaard Larsen

SØETATENS KORT- OG TEGNINGSSAMLING

En proveniensoversigt
af
Hans Chr. Bjerg

(fortsat fra 1/75)

Efter at Holmens chefs embede havde afleveret ældre tegninger til Arkivet i 1749, aflejredes nye tegninger ved dette embede, især efter instruksens af 1756. Ved hver nybesættelse af embedet opsattes "inventarielister" over materiellet på Holmen, som den nytiltrædende Holmens chef måtte kvittere for. Bistået af Konstruktionskommissionen, der forvaltede Holmens Chefs samling af kort og tegninger, udarbejdedes i denne forbindelse en liste over de tegnninger, som lå på Holmen. Disse "inventarielister", der er bevarede, afspejler derfor, hvorledes Holmens Chefs samling støt og roligt voksede fra midten af det 18. årh. De indgående tegninger fik fortløbende numre og nedenstående tabel over afleveringsforretningen, hvad tegninger angår, viser væksten af denne samling.

år	HOLMENS CHEF afgående - tiltrædende	nr.
1756	Suhm-Herbst	
1762	Herbst-v. Schindel	-632
1766	v. Schindel-Reiersen	633-
1768	Reiersen-W. Kaas	-683
1770	W. Kaas-Reiersen	684-718
1771	Reiersen-de Fortanay	719-726
1772	de Fontenay-Reiersen	727-734
1776	Reiersen-W. Kaas	735-801
1778	W. Kaas-Walterstorff	802-831
1781	Walterstorff-F.C. Kaas	832-847
1792	F.C. Kaas-Kierulff	1x-164x
1805	Samlingen afleveret til Søetatens Archiv	

Denne samling bestemtes i 1792 at skulle afleveres til Arkivet i forbindelse med en nyordning af Holmens Chefs embede, som nu blev benævnt overekvipagemesteren. Af uopklarede årsager skete denne aflevering ikke med det samme. Heldigvis, må vi i dag sige, idet dette reddede samlingen fra branden 1795. Samlingen tilgik først Søetatens Hovedarchiv i 1805 og blev indført bagest i designationsprotokollen.

Des. A

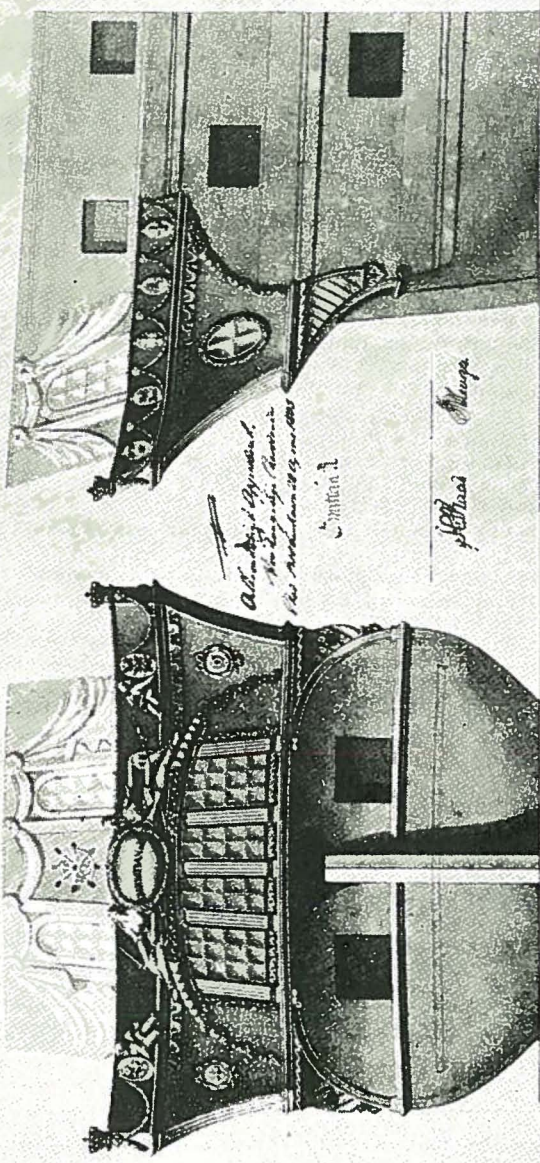
- 1-1130 Søetatens Archics samling i 1784-85. Protokollen pp.26-172. Denne del indeholder de ældste afleveringer til Arkivet 1749 samt en lang række privatsamlinger afleveret frem til 1784. På p. 156 ff. findes unummereret indskudt en samling, som Arkivet har overtaget 1782 efter professor Hee's stervbo, men som anføres senere at være blevet afleveret til Søkortarkivet.
- 1131-37 Oversendt Arkivet fra kommissariatskontoret 3. august 1787 (jfr. bemærkninger under A 1131). A 1135 meddeles endvidere at være udtaget af Conferense-Raad Sevels stervbo; han døde 1778.
- 1138 Numrene 1138-41 forekommer to gange i protokollen! Ind-
(p.176) sendt til Arkivet af overkrigssekretær Rosenkrantz 14.2.1787.
- 1140-41 I alt 25 tegninger over Dokken indsendt henholdsvis 3. aug. og 4. maj 1790 af den til Dokkens hovedreparation nedsatte kommission.

Der følger derefter blanke sider pp. 179-81, hvorefter protokollen fortsætter, dog nu med *contreadmiral* Løvenørns anmærkninger. Da Løvenørn blev *contreadmiral* 28.1.1812, er protokollen altså ikke blevet ført 1790-1812. Under revisionen foretaget efter 1795 har man i flere tilfælde valgt at udfylde "ledige" numre med senere tilkomne kort eller tegninger - se f.eks. numrene 61 b, 259, 427 og 701.

- 1138 Fransk tegning - ingen nærmere oplysning haves, end at
(p.182) betegnelsen er indført i protokollen med samme hånd som de efterfølgende numre.
- 1139-45 Tegninger indgået fra viceadmiral A.F. Moltkes bo til Arkivet 1803. (29)
- 1146-50 Indkommen fra den deputerede, overkrigssekretær F.C. Rosenkrantz' stervbo 9.6.1802. (30)
- 1164-65 Indleveret fra Konstruktionsskolen efter designation af 27.7.1805 igennem Kommissariatskontoret til Arkivet.

Efter nr. 1159 skrives der såvel på venstre- som højresiderne, og der er ikke mere afsat plads til Løvenørns anmærkninger.

- 1166-1284 Den her indskrevne samling er Holmens Chefs bestående af indgående tegninger i perioden fra 1749-92. Den er først afleveret til Arkivet 1805. Da vi kender Holmens Chefs afleveringsdesignation, kan vi konstatere, at der efter afleveringen i Arkivet er sket en vis ordning af samlingen efter "skibsenhedsprincippet", således at tegninger til samme skib så vidt muligt ligger sammen, tit på samme nr.

*Altare di S. Spirito
No. 100 - 101 - 102
Per l'Arch. 103 nel 1881*

Capitolo I

*100
101
102*

Designation B. Fol.reg. 138

Denne samling er indført i en protokol med påskriften "Register over Tegninger" og indeholder 242 nr. i det væsentlige ordnet efter "enhedsprincippet". Samlingen, der er på omkring 500 tegninger, er Sæetatens Hoved-Archivs. Designationsprotokollen, der tidligst er påbegyndt i 1803, må opfattes som en videreførelse af fol.reg. 137.

Des. B

- 1-43 Er de tegninger, som Admiralitetet udtog i 1796 af fabrikmester E.W. Stibolts samling.
- 44 Indkommen fra Modelkammeret til Arkivet ved skrivelse fra Kollegiet til overekvipagemesteren 30.8.1803.
- 45-63 Indkommen til Arkivet fra Modelkammeret efter designation af 12.10.1803. Arkivets kvittering er udstedt 14.2.1804. Tegninger af Hohlenberg.
- 64-107 Indleveret til Arkivet fra Konstruktionsskolen iflg. designation af 1.11.1803. (31) Tegninger af andre fabrikmestre end Hohlenberg.
- 108 Modtaget i Arkivet fra Kommissariatskontoret 28.1.1805 (32)
- 109-28 Tegninger indkommet fra Konstruktionsskolen efter designation af 27.7.1805 til Arkivet igennem Kommissariatskontoret. (33)
- 129 Tegninger indleveret fra Grev Bernstorffs stervbo i 1797.
- 130 Tegning indleveret fra Kommissariatskontoret til Arkivet i juli 1807.
- 131-79 Afl. fra Kommissariatskontoret 14.3.1837.
- 180-83 Afl. til Generalkommissariatet fra Konstruktionskammeret 13.10.1827. Afleveret fra denne myndighed til Arkivet 2.3.1837.
- 184-193 Fortsættelse af den foregående aflevering af 2.3.1837. Afl. 31.10.1837.
- 194-210 Afl. fra Konstruktionskammeret 17.7.1838.
- 221 Kort indsendt til kollegiet som forefundne i Frederik VI's gemmer den 23. marts 1841.
- 222 Indsendt af fabrikmesteren 26.8.1841.
- 231-35 Tegninger sendt til Generalkommissariatet 18.7.1844 fra overekvipagemesteren, som meddeler, at han tilbagesender disse approberede tegninger, som Konstruktionskammeret nu har fuldstændige kopier af. Kommissariatet leverede dem derefter videre til "Archivet i l'Etage". (34)

Design. C. Fol. reg. 139

Samlingen, der er på ca. 700 tegninger og kort, er indskrevet i en designationsprotokol indeholdende 607 numre. Samlingen består foruden af skibskonstruktionstegninger af tegninger til artilleri,

bygninger samt forskellige basefaciliteter. Protokollen er, så vidt det kan ses, ført med samme hånd. De første 150 tegninger er udaterede. Der følger derefter en gruppe med daterede tegninger fra første halvdel af det 18. årh. Listen fortsætter kronologisk op til 1844. Fra 1785 henvises der i designationsprotokollen til journalnr. i generalkommissariatets decisionsbøger. Vi har altså her at gøre med en samling, som har beroet hos generalkommissariatet. Meget tyder på, at de ældre af samlingens tegninger stammer fra "Søetatens Brevkammer" og er forblevet ved generalkommissariatet, da Søetatens Hoved-Archiv blev etableret i 1771. Den resterende del består af tegninger, der har aflejret sig i generalkommissariatet, bl.a. fordi ikke-godkendte tegninger og forskellige andre specielle tegninger ikke blev videresendt efter den normale procedure og således ikke havnede i Søetatens Hoved-Archiv. Designationsprotokollen er sandsynligvis blevet ført i 1844-45, og samlingen er formentlig kort tid efter blevet afleveret til Arkivet, hvorfra den så i 1914 er afleveret til Rigsarkivet af Marineministeriet.

DE ADMINISTRATIV-TEKNISKE SAMLINGER

Orlogsværftets Aflevering 1945. Fol.reg. 154 a (des. G)

Denne, der er langt den største af delsamlingerne i Søetatens kort- og tegningssamling, rummer 6800 stykker. Samlingen er opstået ved den ovenfor nævnte Konstruktionsskole i 1757 og består for største delens vedkommende af tekniske kopier udarbejdet ved selve institutionen.

I 1805 indgik til skolen tegninger fra Hohlenberg, og i 1835 indkom tegninger, der var afkøbt Pihls bo. Samlingen videreførtes fra 1856 af Orlogsværftets Konstruktionskontor, hvorfra den først blev afleveret i 1945. Tidsmæssigt strækker tegningerne sig fra begyndelsen af det 18. årh. til begyndelsen af det 20. Det er ikke muligt umiddelbart at opstille et proveniensmønster, idet der gennem tiden på Konstruktionskammeret er blevet foretaget en udpræget saglig opdeling af tegningsmaterialet, hvad der naturligvis slører proveniensens.

Søværnets Bygningsvæsen. Fol.reg. 198 (des. K)

Tilvejebringelsen af basefaciliteter og underbringelsesmuligheder på Holmen hørte under Holmens chef. På ekvipagemesterkontoret på

Holmen opstod en samling af tegninger til bygninger og forskellige vandbygningsarbejder. I 1878 udskiltes et særligt Søværnets Bygningsvæsen, som nu benævnes Søværnets Bygningsdistrikt. I 1960 afleveredes de ældre dele af dette tegningsarkiv til Rigsarkivet, hvor der foretoges en sortering af tegninger før og efter 1848. For perioden ca. 1700-1847 rummer samlingen 135 nr.

SAMLINGER AF PRIVAT ELLER UKENDT PROVENIENS

Designation D. Fol.reg. 85 c pp. 154-56 og 158-65

Reg. 85 c er en del af den første store aflevering i 1850 fra Søetatens Hoved-Archiv til Geheimearchivet. Samlingen er i designationsprotokollen delt op i to afdelinger: "Fortegnelse over de, i Højsalig Kong Frederik den Sjettes Gjemmer forefundne Papirer og Tegninger" (pp. 154-56) og "Fortegnelse over Endeel Papirer og Tegninger efter Afdøde Capitain Hohlenberg" (pp. 158-65). Det fremgår af de protokoller, som Hohlenbergs efterladte samling blev registreret i ved Arkivet, (35) at disse to afdelinger af reg. 85 c er identisk med Hohlenbergs samling. Samlingen er i alt på ca. 3800 stykker og indeholder en stor samling af tegninger til handelsskibe, som enten er tegnede eller godkendt af Henrik Gerner iflg. Skibsbyggerforordningen af 18.3.1776, og som formentlig har henligget på fabrikmesterens kontor, hvorfra den er overgået til Hohlenbergs private samling.

Des. E

Tidligere benævntes denne samling "Marinens Kortsamling, uden nr.". Den er uægte i den forstand, at det er en samlingsgruppe, som Rigsarkivet selv har oprettet af forskellige mindre samlinger af kort og tegninger, der uden nærmere angivelse var placeret tilfældige steder dels i kortsamlingen dels i forbindelse med arkivalierne. Der er her tale om såvel tegningsmateriale, som har ligget i Søetatens Hoved-Archiv uden at være blevet registreret eller indpasset, som tegninger af privat eller ukendt proveniens. Nogle bemærkninger skal knyttes til et par af tegningerne i des. E.

Des. E

- 1-9 Tegninger fra o. 1640, som i 1832 blev fundet i Geheimearchivet, og som antoges at være tegnede af Christian IV. Der er sandsynligvis tale om tegninger, som en af de udenlandske skibsbygmestre, som Christian IV beskæf-

- tigede, har efterladt sig. Tegningerne er enestående set i international sammenhæng. (36)
- 10-81 Søofficeren J.P. Wleugels samling af dok- og vandbygningstegninger afleveret til Søetatens Hoved-Archiv 1822.
- 283-301 Kort over Nørrejylland's Vestkyst, opmålt og tegnede 1804-06 af Hans Munck og N. Tuxen. Kortenes tilblivelseshistorie kan følges i Admiralitetets arkiv. Samlingen har bevisligt ligget i Søetatens Hoved-Archiv. (37)

Designation F

Denne samling på 363 tegninger og kort er fabrikmester E.W. Stibolts private samling suppleret med tegningsmateriale, der har været i dennes nevø, søofficeren J.P. Stibolts besiddelse. I 1796 udtog Admiralitetet af denne samling de tegninger, der nu ligger i des. B nr. 1-43. Resten forblev iflg. testamentarisk bestemmelse i familiens eje, hvad den var frem til 1860'erne. (38) Det har trods større undersøgelser ikke været muligt at få fastslået, hvornår denne samling, der indeholder mange udenlandske tegninger hjembragt af E.W. Stibolt fra studierejserne, er indkommet i Geheime- eller Rigsarkivet. Sandsynligvis er samlingen havnet i Marineministeriet, hvorfra den så er kommet til Rigsarkivet ved en af de større arkivafleveringer fra dette ministerium.

Ornament-samlingen (des. H)

I reg. 85 c findes på p. 127 under "Bøger m.m. forefundne i det forrige Admiralitets og Commissariats Collegii Gjemmer" under nr. 38 optegnet "En Pakke Tegninger af Agterspeilet til Orlogsskibene". Tegningerne, der ikke bærer særlige påtegninger, stammer muligvis fra Hohlenbergs samling, måske oprindeligt fra Konstruktionsskolen. De 121 tegninger af Gallions- og agterskibsornamenteringer fra danske orlogsskibe og fregatter 1692-1751 er alle af samme format (375 x 525 mm) og viser, at der må være tale om en studiesamling.

Tegningerne, der henlå ved Fabrikmesterens arkiv, blev i 1956 af nu afdøde kommandørkaptajn H. Kiær foranlediget udtaget for sig og indbundet i bogform. Kiær var på dette tidspunkt leder af Marinestabens historiske Sektion.

Engelske tegninger af dansk-norske orlogsskibe (des. I)

I "Fotosamlingen Danmark-Norges Alm. Historie, 1809-10" findes fotogengivelser af engelske tegninger af en del af de ved Køben-

havns kapitulation 1807 tagne krigsskibe. Samlingen, der er henlagt på grund af formatet ved Søetatens Kort- og Tegningssamling, er erhvervet i 1957 ved en udveksling med National Maritime Museum i England. Den indeholder 31 tegninger, som supplerer vores viden om dansk-norske krigsskibe. Det forlyder, at Englænderne i flere tilfælde efter 1807 brugte danske skibe som forbilleder i forbindelse med nybygninger.

AFSLUTNING

De undersøgelser af Søetatens kort- og tegningssamlings proveniens og administrationshistoriske forhold, som er blevet gennemført inden for det sidste par år ved Rigsarkivets 1. afdeling har været uhyre udbytterige og opmuntrende i den forstand, at de viser, at det ved nøjere arkivstudier tit er muligt at afsløre selv godt tilslørede provenienssammenhænge. De viser endvidere, hvor vigtigt det er, at proveniensens er nøje undersøgt, inden registreringer eller omordninger i arkivmaterialet påbegyndes. En omgruppering af Søetatens store kort- og tegningsmateriale uden disse undersøgelser ville for stedse have udelukket os fra at trænge ind i dette materiales egentlige arkivistiske sammenhæng.

NOTER

- 1 RA. Søetatens Kort- og Tegningssamling. Des. A nr. 931.
- 2 En af de få, som tidligere i større udstrækning har drevet studier i disse samlinger er orlogskaptajn Preben Holck (1888-1967). Jfr. dennes artikler i Tidsskrift for Søvesen 1929 og 1930.
- 3 Undersøgelserne er blevet foretaget af arkivarerne Birgit Nüchel Thomsen og Hans Christian Bjerg.
- 4 Jfr. note 1.
- 5 M.h.t. instrukserne se Instruktions-Kopibøgerne i Generalkommissariatets Arkiv. Citaterne fra disse er let moderniserede.
- 6 RA. Krigskancelliet, Søetatens vedk. SK. 56.1691.
- 7 Her gengivet efter J.H. Schultz. Den danske Marine 1814-48, Kbh. 1932, bd. II p. 4.
- 8 Se Degenkolvs artikel i Tidsskrift for Søvesen 1880. Yderligere oplysning om de enkelte søofficerer findes i Topsøe-Jensen og Marquard: Officerer i den dansk-norske Søetat.
- 9 Se Schultz op. cit. II p. 9.
- 10 Om hele Benstrup-sagen se RA. Søetaten. Kommissioner, hvor den nedsatte Kommissions protokoller og akter ligger. Se også E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720-1814, II, Kbh. 1894 p. 602 ff.

- 11 Ang. Benstrups samlinger, både dem, der blev konfiskeret i forbindelse med undersøgelserne imod ham, og dem, han efterlod sig, se: Benstrup-kommissionens akter og bilag; Søkrigskancelliet, SK. 453. Kopibog over kancelliexp. 1742, 6 marts; Ebeltøft Købstads Skifteprotokol 1740-62 fol. 65 ff. RA.s fotosamling nr. 10378; Konstruktionskommissionen prot. nr. 6 1742-43 p. 72 f.; Underadmiralitetsrettens arkiv, Skifteprotokol 1729 nr. 22 fol. 149.
- 12 1792-1807 henhørte den direkte under Admiralitets- og Kommisariatskollegiet. I 1825 blev den slået sammen med Takkel- og Regleringskommissionen og gik i 1871 op i den såkaldte Værftskommission.
- 13 I princippet forblev Admiralitetet og Generalkommissariatets arkiver adskilte frem til 1771, hvorefter det samledes og benævntes Søetatens Hoved-Archiv.
- 14 Admiralitetet. Copibog 1749 p. 200 f.
- 15 Dels i den gruppe, der i Søetatens arkiv hedder "Arkivkontoret", dels under "Søetaten. Ældre Registraturer".
- 16 Konstrukt.kom.prot. nr. 6 p. 59 ff.
- 17 Adm. Kopibog 1757-58. 31.8.1757.
- 18 Adm. Indk. Sager 1788, nr. 4822.
- 19 Se P. Giødesen: Mindeskrift over Henrik Gerner.
- 20 Ang. Henrik Gerners efterladte Samlinger, se Søkrigskancelliet, kgl. Resol. Søetaten 1788; designationen ligger i Adm. Indk. Sager 1788 nr. 3523. Arkivalierne findes i dag i Søetaten. Fabrikmesterens Arkiv.
- 21 Stibolts testamente findes i Søkrigskancelliet. SK. 212 kgl. Resol. 1796 p. 237 ff. Designationen ligger i Adm. Indk. Sager 1796 nr. 422.
- 22 Om Hohlenbergs virksomhed som fabrikmester, se Schultz op. cit. I pp. 35-81, 119-32
- 23 Se ang. samlingen Søetaten. Fabrikmesterens Arkiv pk. 1 og 7 A. Listen over tegninger indeholdt 2031 nr., og arkivalierne, der er identiske med "Fabrikmesterens Arkiv" fylder 6 hylde-meter.
- 24 Generalkommissariatet. Decisionsbog nr. 2, 1827 nr. 2268.
- 25 Om Pihls Samling, se Generalkommissariatet. Indk. Sager 1835 nr. 1706 og kgl. Resol. Søetaten Vedk. 8.11.1835.
- 26 Et sådant eksempel er Louis de Conincks samling. Se Konstruktionskommissionen. Prot. nr. 71 p. 97 ff.
- 27 Den administrative procedure, tegningerne fulgte, vil der ikke blive gjort rede for i denne artikel. Der henvises til artiklens bilag, der som et eksempel viser, hvilken procedure, der blev fulgt ved tilvejebringelsen af ornamentstegningerne til fregatten THETIS i 1838.
- 28 På p. 172 i designationsprotokollen er anført datoen 13. maj 1785, hvad der tyder på, at indskrivningen indtil denne side er afsluttet denne dato. Skriften pp. 26-172 synes endvidere at tilhøre samme hånd.

- 29 Jfr. bemærkninger på p. 183 i designationsprot. Afskrift af boets papirer i Søetaten. Arkivkontoret. Designationsprotokol fra 1796 til 1805.
- 30 Se pk. Arkivkontoret. "Renskrevne Hæfter til Designationsprotokollen" (1796-1807).
- 31 Søetaten. Arkivkont. pk. 5. prot. "Koncept Registratur over indkomne Tegninger m.m.".
- 32 Ibid. p. 57.
- 33 Ibid. pp. 116-21.
- 34 Generalkommissariatet. Indk. Sager. 1844 nr. 1241.
- 35 Søetaten. Fabrikmesterens Arkiv. "Fortegnelse over Fabrikmester Hohlenbergs efterladte til Søetaten afleverede Tegninger, Papirer og Modeller 1804-05". A-D.
- 36 Se Geheimearchivets Kopibog 1832. Sagen er blevet behandlet af såvel Admiralitetet som Danske Kancelli det pågældende år.
- 37 Oplysning i protokol mrk. "No. 2. Cancellie Archivet" i Søetaten. Ældre arkivregistraturer.
- 38 J.P. Stibolts testamente i Skifteprotokol for København 1860/61 1/10, bilag: LA for Sjælland m.v.

Bilag

ORNAMENTTEGNINGERNE TIL FREGATTEN THETIS 1838

1838

- 18.4. Overequipagemesteren (OEM) til fabrikmesteren (FAM): Meddeler, at byggenr. 30 har fået navnet THETIS og beordrer FAM til at lade udfærdige tegninger til gallionsfigurer og ornamenter. Tegningerne skal derefter tilstilles OEM.
Ref.: OEM Copibog B (korrespondance til andre end Admiralitetet) 1838 nr. 143. Modtagelsen se FAM Copibog 4, p. 17.
- 6.8. Fra Søetatens Konstruktionskammer sender FAM Schifter tegningerne til bedømmelse i Kunstakademiet.
Ref.: Kunstakademiet, Indk. breve 1838 6/8.
- 27.8. Kunstakademiet svarer FAM, at det ikke har noget at erindre mod tegningerne, som remitteres.
Ref.: Kunstakademiet Copibog 1838 27/8.
- 3.9. OEM sender tegningerne til Admiralitets- og Commissariatscollegiet (Commissariatskontoret) (CC). Han foreslår, at de blinde vinduer i galleriet og spejlet sløjfes, og at der i stedet mellem de rigtige vinduer anbringes ornamenter af passende størrelse. Forslaget antydes på tegningen med blyant (a. b. c.).
Ref.: OEM Copibog A (korrespondance til Admiralitetet) 1838 nr. 276.
Modtagelsen se CC Decisionsbog 1420/1838.
- 10.9. CC svarer OEM, at det beder om nye tegninger, der indeholder de af OEM foreslåede ændringer, således at såvel nye tegninger som det første udkast kan forelægges kongen.
Ref.: Correspondancebog 1838 nr. 737 CC.
- 13.9. Brev fra OEM til FAM, hvori denne beordres til at udfærdige nye tegninger med de af CC ønskede ændringer.
Ref.: OEM Copibog B 1838 nr. 339.
Modtagelsen se FAM Copibog 4, p. 33.
- 28.9. FAM sender tegningerne med ændringerne til OEM.

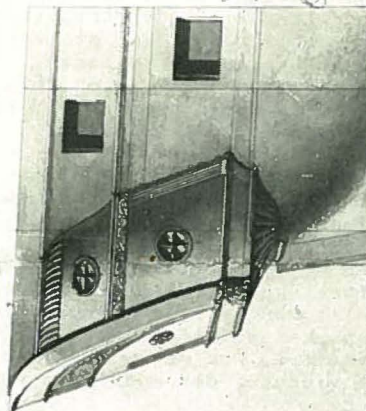
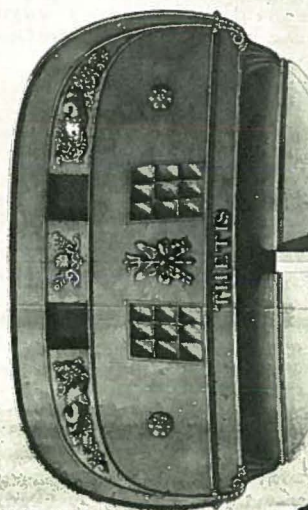
- 1.10. OEM sender nu FAMS to nye "idee-tegninger" til CC sammen med det oprindelige udkast. Han beder på FAMS vegne om udtalelser forinden en originaltegning udarbejdes.
Ref.: OEM Copibog A 1838 nr. 311.
Modtagelsen se CC Decisionsbog 1601/1838.
- 9.10. CC meddeler OEM, at man af de indsendte udkast har valgt "det simpleste" (tegn. med de forreste ornamenter på sidegalleriet), som remitteres, for at tegningerne til forelæggelse for kongen kan udarbejdes.
Ref.: CC korrespondancebog 1838 nr. 835.
- 11.10. Denne meddelelse kommunikerer fra OEM til FAM med anmodning om at foranstalte det fornødne.
Ref.: OEM Copibog B 1838 nr. 381.
Modtagelsen se FAM Copibog 4, p. 35 f.
- 29.10. OEM sender originaltegningerne (rentegn.) til CC tillige med det tidligere udkast.
Ref.: OEM Copibog A 1838 nr. 345.
Modtagelsen se CC Decisionsbog 1800/1838.
- 1.11. Tegningerne forelægges af Admiralitetet for kongen. Tegningen til gallionen betegnet Litra A indstilles til approbation. Kongen skal selv foretage valget m.h.t. tegningerne af spejl og galleri. Den ene mulighed var det første udkast med de blinde vinduer, det andet det forandrede udkast, betegnet Lit. B.
Ref.: Søkrigskancelliet, Kgl. Resol. 1838 236/197.
- 4.11. Approberede kongen tegningerne mærket litr. A og B og remitterede samtlige tegninger.
Ref.: som under 1.11.
- 6.11. CC meddeler OEM kongens resolution og fremsender tegningerne af henholdsvis 3.9. og 29.10. forsynede med kongelig approbation, for at arbejdet kan sættes i gang.
- 8.11. OEM kommunikerer dette til FAM.
Ref.: OEM Copibog B 1838 nr. 427.
Modtagelsen se FAM Copibog 4, p. 38.

Tegningernes arkivering:

I dag eksisterer der følgende ornament-tegninger til fregatten THETIS daterede 1838 i Søetatens kort- og tegningssamling:

- Des. B Nr. 224 indeholder 2 ornament-tegninger påført original kongelig approbation den 4.11.1838. Den ene tegning er mærket litra A og påført CC j. nr. 1420/1838, dateringen er 6.8. Endvidere er der indtegnet en blyantstreg mærket a, b, c. Tegningen angives kun at være blevet approberet for gallionens vedkommende. Den anden tegning til spejl og galleri er mærket litra B og påført CC j. nr. 1800/1838. Dateringen er 25.10.
- Des. C Nr. 584 indeholder 2 såkaldte "Idee-Tegninger" til spejl og galleri mærket henholdsvis 1601/1838, 1800/1838 og 1800/1838. Begge daterede 28.9.
- Reg. 154 a XVIII, 135, indeholder kopitegninger på samme stykke papir af tegningerne mærket A og B. Angiver at være kopier af de kgl. approberede tegninger. Tegningerne er selv daterede i febr. 1840.

*Typing all Monumental St. Paul of Galleries per Freygalten Thols.
 versandemunde und del of Belgut derti valgt Vthard*

L. Klein, Buchhändler, am 28. Okt. 1853

Original

B

*Ernst, Kgl. Ingenieur, am 28. Okt. 1853
 Kgl. Ingenieur, am 28. Okt. 1853
 Kgl. Ingenieur, am 28. Okt. 1853*